

Wydział	Imię i nazwisko 1. 2. 3. 4.	Rok	Grupa	Zespół	
Metody Rezonansowe WFiIS AGH	Spektroskopia Magnetycznego Rezonansu Jądrowego				
Data wykonania	Data oddania	Zwrot do popr.	Data oddania	Data zaliczenia	OCENA

Cel ćwiczenia

Zapoznanie się z techniką spektroskopii magnetycznego rezonansu jądrowego przy użyciu techniki impulsowej. Zbadanie widm ^1H roztworów wodnych i materiałów stałych – porównanie przesunięć chemicznych i szerokości linii widmowych. Zapoznanie się z sekwencjami impulsowymi stosowanymi do wyznaczania czasów relaksacji podłużnej (T_1) i poprzecznej (T_2).

Zagadnienia kontrolne

*Ocena
i podpis*

1. Warunek rezonansu magnetycznego.
2. Równania Blocha i wynikające z nich zależności czasowe dla magnetyzacji podłużnej i poprzecznej – czasy relaksacji spin-sieć i spin-spin.
3. Techniki impulsowe – sygnał swobodnej precesji i echo spinowe.
4. Technika detekcji fazy czułej oraz amplitudowej.
5. Przesunięcie chemiczne.
6. Metody wyznaczania czasów relaksacji T_1 : inversion recovery, saturation recovery stimulated echo (metoda 3 impulsowa),
7. Metody wyznaczania czasu relaksacji T_2 : z szerokości piku (T_2^*), sekwencja spin echo, Carr Purcell (CP), Carr Purcell Meiboom Gill (CPMG)

Literatura zalecana

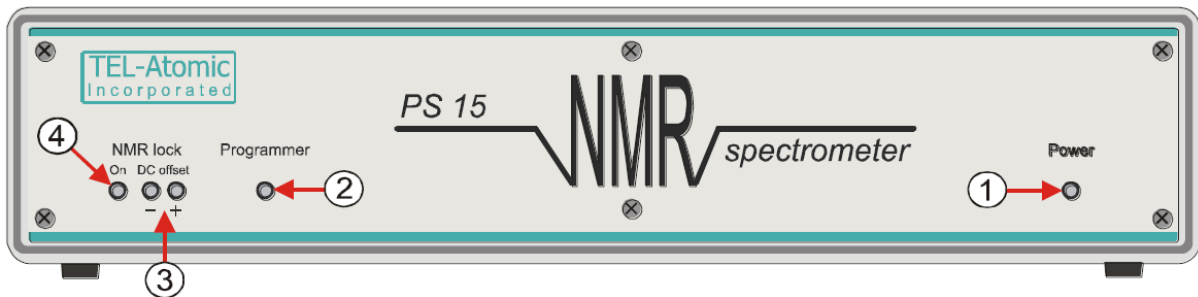
- J.H. Hank, *NMR Pulse Spectrometer PS15, Experimental Manual*, (rozdziały 2-4), http://www.tel-atomic.com/spin_resonance/docs/PS-15_experimental.pdf
- J.W. Hennel, *Wstęp do magnetycznego rezonansu jądrowego*, WNT 1998

Literatura pomocnicza

- J.P. Hornak, *The Basics of NMR*, <http://www.cis.rit.edu/htbooks/nmr/>
- J.W. Hennel, J. Klinowski, *Podstawy magnetycznego rezonansu jądrowego*, UAM 2000

1. Opis aparatury

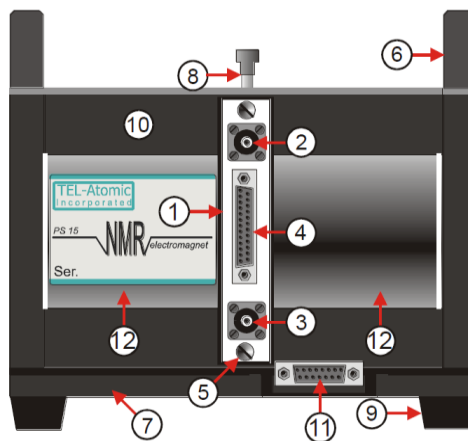
A) Układ sterujący spektrometru

Rys. 1. Spektrometr MRJ PS-15. Panel przedni.

1. Dioda sygnalizująca, że spektrometr jest włączony.
2. Dioda sygnalizująca działanie programatora, mrga na czerwono, gdy sekwencja w jest toku.
3. Wskaźnik kompensacji DC dla elektromagnesu.
4. Wskaźnik stabilizatora MRJ dla elektromagnesu.

B) Elektromagnes z głowicą pomiarową

Rys. 2. Spektrometr MRJ PS-15. Elektromagnes i przednia część głowicy pomiarowej.

1. Głowica pomiarowa.
2. Rx – wyjście sygnału MRJ do odbiornika.
3. Tx – wejście impulsów z nadajnika.
4. Interfejs wejście/wyjście głowicy pomiarowej.
5. Śruba mocująca głowicę pomiarową.
6. Uchwyt elektromagnesu.
7. Podstawa elektromagnesu.
8. **Badana próbka.**
9. Gumowe nóżki elektromagnesu.
10. Jarzmo elektromagnesu.
11. Interfejs cewek elektromagnesu (główna, strumienia, korekcyjna).
12. Bieguny elektromagnesu.

C) Laptop z oprogramowaniem do sterowania i akwizycji danych.

2. Wykonanie ćwiczenia

Układ pomiarowy umożliwia wykonanie wielu eksperymentów opisanych jako warianty A - G, opisujących tak wykonanie jak i opracowanie pomiaru. Wyboru wykonywanych wariantów dokonuje prowadzący.

Wykonaj następujące warianty ćwiczenia:

Sekcja	Polecenia	Podpis prowadzącego
A) Metodyka pomiarowa		
B) Przesunięcie chemiczne		
C) Pomiar SNR		
D) Pomiar czasu relaksacji T_1		
E) Pomiar czasu relaksacji T_2		

Po uruchomieniu laptopa (użytkownik „Student”) należy zapoznać się z oprogramowaniem do sterowania spektrometrem (skrót na pulpicie „NMR Spectrometer”) i jego obsługą. W katalogu „*Studenci*” należy stworzyć podkatalog, w którym zapisywane będą wszystkie wykonane w trakcie ćwiczenia pomiary, według następującego formatu: „*dd.mm.rrrr*”. Dla przykładu, grupa wykonująca ćwiczenie 24 maja 2010 roku wszystkie pomiary zapisywać będzie w katalogu: „*C:\...\Data\Studenci\24.05.2010*”. Po zapoznaniu ze sprzętem należy uruchomić układ sterujący włącznikiem znajdującym się w tylnej części układu sterującego.

3. Szczegółowy opis wariantów ćwiczenia do wykonania.

A) Metodyka pomiarowa: częstość rezonansowa, długości impulsów, optymalizacja fazy, sygnał swobodnej precesji, echo spinowe, pomiar SNR.

1. Włączyć program pomiarowy i wykonać procedurę *Spectrometer/Lock-on*, ustawić odbiór wyłącznie w pierwszym kanale odbiornika (*Channel 1*), ustawić tryb działania na *Mode/Spectroscopy*.
2. Wczytać sekwencję pojedynczego impulsu ('1P_X') klikając na pole *Method*.
3. Umieścić próbkę **gliceryny** w elektromagnesie, ustawić optymalne parametry odbiornika (*Gain, Phase, Dwell time*) tak, aby zaobserwować sygnał swobodnej precesji. Gliceryna posiada krótki czas relaksacji T_1 , w związku z czym jest dobrą próbką do wykonywania szybkich korekt ustawień – wymagany czas repetycji TR rzędu 500ms.
4. Sterując częstością nadajnika Δf_0 zaobserwować oscylacje sygnału FID oraz ustawić rezonans (brak oscylacji w sygnale swobodnej precesji). Ewentualnie skorygować fazę. Zanotować ustawienia rezonansu (wartości f_0 i Δf_0).
5. Ustawić *Transmitter>Attenuator main=0*. Ustawić wskaźnik pomiaru poza czas martwy ($>20\mu\text{s}$). Zaobserwować i zanotować wartości amplitudy sygnału, zmieniając czas trwania impulsu od $0.2\mu\text{s}$ do $20\mu\text{s}$, co $0.2\mu\text{s}$. Wykonać wykres zależności amplitudy FID od czasu trwania impulsu i na tej podstawie wyznaczyć długość trwania impulsów $\pi/2$ i π .
6. Ustawić długość impulsu $\pi/2$, ustawić pionowy wskaźnik w pobliżu maksimum mierzonego

sygnału (poza czasem martwym) i zmieniając przesunięcie fazowe odbiornika co 2° od 0° do 258° , obserwować i zapisać amplitudę sygnału FID. Wykonać wykres zależności amplitudy FID od przesunięcia fazowego i określić optymalne ustawienie przesunięcia fazowego.

7. Włączyć dwa aktywne kanały Q i I. Ustawić optymalne parametry odbioru (fazę i czas trwania impulsu $\pi/2$) i zaobserwować sygnał swobodnej precesji (oscylacje sygnału). Zanotuj czas sygnału FID (T_{FID}) pamiętając o czasie opóźnienia odbiornika ($20\mu s$) oraz wyznacz szerokość pików rezonansowego (LW), korzystając z transformaty Fouriera (FT na karcie *Processing*). Porównać czas trwania sygnału FID oraz szerokość pików rezonansowego dla próbki ciekłej (**distilled water**, $TR=20s$) i stałej (**acrylic**, $TR=500ms$).
8. Wczytać sekwencję dwóch impulsów ('2P_X_D'). Ustawić wyzwalenie po pierwszym impulsie (opcja $P1$ w polu *Trig*) i odbiór wyłącznie w pierwszym kanale (*Channel I*) odbiornika. Wprowadzić wyznaczone w pkt A5 czasy impulsów $\pi/2$ i π .
9. Zoptymalizować ustawienia odbiornika (*Gain*, *Dwell time*) oraz czas pomiędzy impulsami tak, by równocześnie zaobserwować sygnał swobodnej precesji i echo spinowe dla **gliceryny**.
10. Ustawić wyzwalenie po drugim impulsie (opcja $P2$ w polu *Trig*). Zmieniając czas pomiędzy impulsami $P1$ i $P2$ zaobserwować zmianę amplitudy echa spinowego.

B) Przesunięcie chemiczne

1. Ponownie wczytać sekwencję pojedynczego impulsu ('1P_X'), włączyć drugi kanał detekcji (*Channel Q*) oraz w razie konieczności skorygować suwakami (*DC level*) poziom DC w obu kanałach tak, by wynosił on zero na końcu mierzonego zakresu.
2. Dla **gliceryny**, ustawić częstotliwość nośną nadajnika ($\Delta f_0=0Hz$) i zaobserwować oscylacje w sygnale FID, a następnie przełączyć program w tryb *Acquisition* i zebrać 5-10 akumulacji. Widma zapisać do plików. Przełączyć program w tryb *Processing*.
3. Wczytać zapamiętany plik i przeprowadzić transformację Fouriera (przycisk FT), wprowadzić korekcję fazy (przyciski $P0$) tak, aby uzyskać symetryczny pik rezonansowy. Odczytać i zanotować wartość częstotliwości rezonansowej (PP) oraz szerokość spektralną rezonansu (LW). Obliczyć przesunięcie chemiczne w PPM wiedząc, że częstotliwość nośna spektrometru ($\Delta f_0=0Hz$) odpowiada częstotliwości rezonansowej tetrafluorosilanu. Wyniki zapisać w opracowaniu i porównać z danymi tablicowymi.
4. W oparciu o szerokość połówkową pików rezonansowych (LW) różnych substancji, obliczyć czas relaksacji T_2^* . Wynik zapisać i porównać z szerokością sygnału swobodnej precesji i echa spinowego.

C) Pomiar stosunku sygnału do szumu SNR

1. Dostroić spektrometr do warunku rezonansu dla **gliceryny**, przy $TR=500ms$.
2. Zmienić próbkę na **delrin**. Ustawić $Dwell\ time = 0.4\mu s$ i $NOP = 512$. Ustawić $Gain$ i $Phase\ shift$, aby uzyskać dobry sygnał z dużym szumem, skompensować poziom sygnału (*DC level*).
3. Włączyć tryb *Acquisition*, zebrać i zapisać do osobnych plików sygnały FID przy liczbie akumulacji $N=1,2,4,8,16,32,64,128$.
4. Na karcie *Processing* wyeksportować każdy z zapisanych plików do formatu *.txt do późniejszego opracowania.
5. Opracowanie danych polega na wczytaniu każdego pliku z danymi, odczytaniu wartości amplitudy FID oraz 15-20 wartości (A_i) z „ogona” sygnału, reprezentującego szum. Wykonać wykresy $SNR(N)$ oraz $SNR^2(N)$. Szum obliczyć ze wzoru:

$$SZUM = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n A_i^2}{n}}$$

D) Pomiar czasu relaksacji T_1 różnych substancji.

1. Metoda inversion recovery

- a. Umieścić próbkę **gliceryny** w spektrometrze NMR. Sprawdzić i ewentualnie skorygować ustawienia spektrometru tak, aby warunek rezonansu był spełniony (brak oscylacji sygnału FID). Przełączyć program na tryb działania *Mode/Relaxometry* i wczytać sekwencję '2P_X_VD'. Ustawić odpowiedni czas trwania impulsów (pierwszy impuls π , drugi $\pi/2$) oraz czas pomiędzy impulsami 5ms, a następnie **ustawić wyzwalenie po drugim impulsie** (*Programmer>Trig P1 → P2*). Ustawić czas repetycji 1ms i zaobserwować brak sygnału FID po pierwszym impulsie (ewentualny sygnał resztkowy pochodzi z niedokładnego ustawienia czasu π) oraz odwrócony sygnał FID po drugim impulsie.
- b. Przełączyć program w tryb *Acquisition* i wybrać odpowiednią sekwencję czasów opóźnienia między impulsami (plik *Experiment/VTD*). Wykonać pomiar uśredniając 2-5 akumulacji.
- c. Zapisać wyniki i przełączyć program w tryb *Processing*. Wczytać uprzednio zapisany plik z danymi, zaznaczyć markerem pozycję w pobliżu maksimum sygnału IR.
- d. Wyznaczyć zależność amplitudy od czasu opóźnienia między impulsami (*Extract*) i wyeksportować wyniki do pliku tekstowego.
- e. Pomiary powtórzyć dla: **distilled water, water doped with CuSO₄, rubber**. Dla każdej próbki należy odpowiednio ustawić wzmocnienie odbiornika (*Gain*), czas repetycji *TR* oraz plik z tabelą czasów pomiędzy impulsami, w zależności od oczekiwanego czasu relaksacji.
- f. Wykonać dopasowanie prostej do punktów pomiarowych według odpowiedniego wzoru i na tej podstawie wyznaczyć czas relaksacji i jego niepewność.

2. Metoda saturation recovery

- a. Umieścić próbkę **gliceryny** w spektrometrze NMR. Sprawdzić i ewentualnie skorygować ustawienia spektrometru tak, aby warunek rezonansu był spełniony (brak oscylacji sygnału FID). Włożyć próbkę **distilled water** i przełączyć program na tryb działania *Mode/Relaxometry* i wczytać sekwencję Saturation Recovery 'Sat'. Ustawić odpowiedni czas trwania impulsów ($\pi/2$) oraz długi czas pomiędzy impulsami $VTD=32s$, a następnie ustawić takie wzmocnienie odbiornika (*Receiver Gain*), aby zaobserwować cały, nieprzycięty sygnał, w razie potrzeby skorygować *DC level*. Następnie Uustawić bardzo krótki czas między impulsami 100ms i zaobserwować brak sygnału – prosta linię, wynikającą z saturacji sygnału FID.
- b. Przełączyć program w tryb *Acquisition* i wybrać odpowiednią sekwencję czasów opóźnienia między impulsami (plik *Experiment/VTD, T1_dist_water.ttb*). Wykonać pomiar z 4 uśrednieniami.
- c. Zapisać wyniki i przełączyć program w tryb *Processing*. Wczytać uprzednio zapisany plik z danymi, ustawić marker w pozycji poza czasem martwym odbiornika.
- d. Wyznaczyć zależność amplitudy od czasu opóźnienia między impulsami (*Extract*) i wyeksportować wyniki do pliku tekstowego.
- e. Pomiary powtórzyć dla: **gliceryny, water doped with CuSO₄, rubber**. Dla każdej próbki należy odpowiednio ustawić wzmocnienie odbiornika (*Gain*), czas repetycji *TR* oraz plik z tabelą czasów pomiędzy impulsami, w zależności od oczekiwanego czasu relaksacji.

3. Metoda stimulated echo

- a. Umieścić próbkę **gliceryny** w spektrometrze NMR. Sprawdzić i ewentualnie skorygować ustawienia spektrometru tak, aby warunek rezonansu był spełniony (brak oscylacji sygnału FID). Włożyć próbkę **water doper with CuSO₄** i przełączyć program na tryb działania *Mode/Spectroscopy* i wczytać sekwencję '3P_X_D'. **Ustawić wyzwalenie po trzecim impulsie** (*Programmer>Trig P1 → P3*).
- b. Ustawić kursor na środku stymulowanego echa oraz ustawić czas pomiędzy pierwszym i drugim impulsem równy 10ms.
- c. Ustawić czas T_D między drugim i trzecim impulsem równy 25ms i zapisać odczytaną

amplitudę sygnału echa stymulowanego.

- d. Mierzyć amplitudę sygnału echa stymulowanego A w funkcji rosnącego czasu T_D do momentu kiedy stymulowane echo stanie się nierozróżnialne od szumu.
- e. Uzyskane wyniki przedstawić w formie wykresu, wykonując analizę regresji $\ln|A|$ w funkcji czasu opóźnienia T_D . Na tej podstawie wyznaczyć czas relaksacji.

E) Pomiar czasu relaksacji T_2 różnych substancji.

1. Metoda Carra-Purcella

- a. Jeżeli jest to konieczne, dostroić spektrometr przy pomocy sekwencji pojedynczego impulsu (brak oscylacji sygnału FID), korzystając z próbki **gliceryny**.
- b. Przełączyć program na tryb działania *Mode/Relaxometry* i wczytać sekwencję 'CP25'.
- c. Ustawić odpowiednie czasy trwania impulsów π oraz $\pi/2$ tak, aby zaobserwować kilka sygnałów echa.
- d. Przełączyć program w tryb *Acquisition* i uruchomić pomiar przy co najmniej 16 uśrednieniach.
- e. Zapisać wyniki i przełączyć program w tryb *Processing*. Wczytać plik z danymi, zaznaczyć markerem pozycję ostatniego widocznego sygnału echa. Wykonać ekstrakcję pozycji echa i wpisać liczbę widocznych ech.
- f. Wykonać przetworzenie danych celem obliczenia czasu relaksacji, korzystając z metody CP na karcie *Processing*.
- g. Pomiar powtórzyć dla: **distilled water, water doped with CuSO₄, rubber**. Dla każdej próbki należy odpowiednio ustawić wzmocnienie odbiornika (*Gain*), czas repetycji *TR* w zależności od oczekiwanego czasu relaksacji.

2. Metoda Carra-Purcella-Meibooma-Gilla

- a. Jeżeli jest to konieczne, dostroić spektrometr przy pomocy sekwencji pojedynczego impulsu (brak oscylacji sygnału FID), korzystając z próbki **gliceryny**.
- b. Przełączyć program na tryb działania *Mode/Relaxometry* i wczytać sekwencję 'CPMG25'.
- c. Ustawić odpowiednie czasy trwania impulsów π oraz $\pi/2$. Ustawić odpowiedni czas pomiędzy impulsami tak, aby kolejne sygnały echa nie zachodziły na siebie.
- d. Ustawić *Receiver Gain* tak, aby uzyskać mocne, nieucięte sygnały. Ustawić odpowiednio czas *Dwell Time* aby zaobserwować na wyświetlaczu wszystkie 25 ech.
- e. Przełączyć program w tryb *Acquisition* i uruchomić pomiar przy co najmniej 16 uśrednieniach.
- f. Zapisać wyniki i przełączyć program w tryb *Processing*. Wczytać plik z danymi, zaznaczyć markerem pozycję ostatniego sygnału echa. Wykonać ekstrakcję pozycji ech.
- g. Wykonać przetworzenie danych celem obliczenia czasu relaksacji, korzystając z metody CPMG na karcie *Processing*.
- h. Pomiar powtórzyć dla: **distilled water, water doped with CuSO₄, rubber**. Dla każdej próbki należy odpowiednio ustawić wzmocnienie odbiornika (*Gain*), czas repetycji *TR* w zależności od oczekiwanego czasu relaksacji.

3. Metoda spin echo

- a. W razie konieczności należy dostroić spektrometr do rezonansu (brak oscylacji sygnału FID), następnie przełączyć program na tryb działania *Mode/Relaxometry* i wczytać sekwencję '2P_X_VD'. Ustawić wcześniej wyznaczone, optymalne długości impulsów π oraz $\pi/2$ i minimalny czas pomiędzy echami, obserwując silny sygnał echa.
- b. Ustawić **wyzwalanie po drugim impulsie** (*Programmer>Trig P1 → P2*).
- c. Ustawić kursor pomiarowy na środku echa i zapisać czas pomiędzy impulsami T_D oraz amplitudę sygnału A .
- d. Przeprowadzić pomiar zależności amplitudy A od długości czasu pomiędzy impulsami T_D , w razie konieczności zmieniając parametr *Dwell Time*, jeżeli echo wyjdzie poza zakres skali czasowej.

- e. Zapisać wyniki dla około 16-25 punktów pomiarowych, w zakresie między minimalnym czasem T_D , oraz maksymalnym, przy którym echo staje się nierozróżnialne od szumów. Pomiary przeprowadzić dla co najmniej **16 uśrednień**.
- f. Na podstawie zaniku amplitudy echa obliczyć czas relaksacji T_2 .

4. Opracowanie wyników

Opracowanie wyników polega na wykonaniu poleceń określonych przez Prowadzącego i przeprowadzeniu analizy zgodnie ze wskazówkami zamieszczonymi w szczegółowej instrukcji wykonania ćwiczenia.